

Selma LAGERLÖF, *Legende o Kristu*. Knjiga za djecu i odrasle iz religijske kulture. KS, Zagreb, 1992².

Ukratko iznosim svoj sud o poznatoj knjizi za djecu (ali i odrasle) *Legende o Kristu* — Selme Lagerlöf, švedske književnice, dobitnice Nobelove nagrade za 1909. godinu. U prvi tren čitatelja može, osobito vjernika, zbuniti riječ *legende*. Zato donosimo samo neka objašnjenja riječi *legenda* u rječnicima i književnoteoretskoj literaturi u nas.

B. Klaić u *Rječniku stranih riječi*, 1978., piše: »lat. (legenda — ono što treba čitati) 1. narodna predaja o životu neke osobe ili nekom događaju (...) 3. tumač, objašnjenje uz geografsku kartu, sliku, plan. (...)« U *Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva*, 1969., knj. 1. R. Simeon piše: »Legenda — ono što treba čitati (...) 1. ličnostima s izmišljenim elementima (...); zbir priča koje pripadaju određenoj skupini ljudi; razlikuju se od mita...« *Legenda* je latinskoga podrijetla, to je neosporno, i znači ono što treba *pročitati*. Može biti djelo o životu i djelima svetaca, ali postoje i druga značenja. Tako je *Legendarna priča* prema V. Jagiću (*Historija književnosti naroda hrvatskoga i srpskoga, 1867.*), pripovijetka »što se kreće oko pitanja i situacija iz *Biblije*, npr. o Adamu, o krsnom drvetu... itd.«, dakle to su one pripovijetke koje u današnjem nazivlju nazivamo — *legendama*. Donekle nam može pomoći u razumijevanju te riječi

i njezinu značenju jedan primjer Benešićeva *Rječnika hrvatskoga književnog jezika od preporoda do I. G. Kovačića* pod natuknicom *legenda*: »Kraljica od Sabe. To čarobno ime, u kom se sadržavala sva poezija istočnih priča, sav tajanstveni čar biblijske legende, zaokupi začas pamet samotnika« (Vojnović). U *Rječniku hrvatskoga jezika* V. Anića, drugo, dopunjeno izdanje, 1994., čitamo ovo: »1. predaja o životu neke osobe ili o nekom događaju, priča o neobičnom događaju« (str. 419).

To je djelo popularno u zemlji iz koje je poniknula Selma, kao i u čitavom svijetu. Nu, u Hrvata, na žalost, *ne*, i to samo zato što se u knjizi izlaže sadržaj koji u bivšoj komunističkoj Jugoslaviji nije bio *podoban*. U komunističkoj se Jugoslaviji naime provodila sustavna i planska ateizacija i poduzimala su se *sva* sredstva u zatiranju svega što je bilo religijsko i religiozno. Međutim, neka druga djela spomenute švedske književnice prevedena su u nas te nije sasvim nepoznata u našoj kulturnoj javnosti.

Selma Lagerlöf rođena je g. 1858. u provincijskom mjestu u Švedskoj, rasla je i odgajana u toplom obiteljskom ozračju u kojem vladaše ljubav, kršćanski svjetonazor te humanistički duh općenito. Najdublji trag u njezinu životu ostavila je baka. O tom piše: »Kad sam navršila petu godinu, doživjeh duboku žalost«. Te je, naime, godine umrla Selmina draga i nezaboravna baka. Piše dalje: »Bake se nika-ko i ne sjećam osim kako sjedi i pripovijeda. Pripovijeda od jutra do mraka, a mi, djeca, tiha kao bubice, posjedali bismo oko nje i slušali« (str. 5).

Osim što je iz dana u dan pričala priče svojim mališanima, baka je učila svoju unučar i molitve, kazivala im stihove iz psalama i dr. Među mnogim

pričama koje je od bake čula, Selma nikada nije zaboravila jednu — priču o *Isusovu rođenju*. To je jamačno i razlogom što knjigu *Legende o Kristu* započinje pričom *Sveta noć*.

Knjigu *Legende o Kristu* Selma je pisala mnogo godina kasnije nego što ju je čula od svoje bake. Tijekom svoga života proputovala je svijetom, upoznala mnoge ljude, zemlje, čula razne priče, pa i one o Kristu. Bila je čak na Istoku — u Palestini — ali je iz djetinjstva posebno zapamtila kratku priču o Isusovu rođenju, i to onako kako ju joj je ispričala baka, pripominje Selma.

Sveta noć, prva priča u knjizi, doimlje se silno čitatelja ako je pozorno čita i ako mu je, naravno, poznato da se Isus rodio u Betlehemu u »razdrtoj štalici«, tj. kao najbjednije i najjadnije djeteta. Tu priču Lagerlöfova završava ovim riječima: »I tada baka položi ruku na moju glavu i reče: — Upamti što sam ti ispričala i znaj da je to tako istinito kao što ja vidim tebe, a ti mene. Da bismo vidjeli istinu, nisu nam potrebne ni svijeće, ni mjesec i sunce, već nam trebaju oči kojima ćemo vidjeti slavu Božju« (str. 10).

I u drugim pričama u zbirci koje su uvrštene nakon *Svete noći* govori se o Božanskom djetetu rođenom u Betlehemu od Djevice Marije. To su ove priče: *Carevo videnje*, u kojoj autorica ocrtava rimskoga cara Augusta, zapravo Oktavijana u Rimu (63. pr. Kr. — 14. pr. Kr.), zatim Heroda, zloglasnoga i okrutnoga za kraljevanja u Jeruzalemu, koji je u Kristovo doba rimski namjesnik Galileje, a nakon osvajanja Jeruzalema i kralj Judeje. Opsjednut vlašću Herod, čuvši da će se roditi novi *obećani kralj*, prestraši se te naredi krvoločan čin — pokolj — sve muške djece do dvije godine da bi sačuvalao svoje prijestolje od *novog kralja*. Toga groznoga Herodova zlodjela Crkva se

spominje 28. prosinca pod imenom *Nevina dječica*.

Književnica u priči *Carevo videnje* polazi od povijesnih činjenica, ali istodobno pokazuje da je zbiljski umjetnik, stvaralac riječi, jer je znala uklopiti u priču (legendu), ne naživši njezinoj umjetničkoj vrijednosti, mnoštvo znanja, bilo o povijesnim zbivanjima i osobama iz Biblije, tog najznačajnijeg djela u povijesti čovječanstva, te o životu ljudi općenito. Sve to podjednako vrijedi i za sve priče u knjizi *Legende o Kristu*. K tomu upozorujem da je stil u djelu o kojem je riječ uočljivo ispodan, osjećajan, razgovorno jednostavan i dojmljiv. Evo jednog primjera: »Jednom se tako u to vrijeme spusti na Zemlju velika i sveta noć. Bijaše to najmračnija noć što ju je itko ikad vidio. Činilo se kao da je cijela Zemlja dospjela pod golemi podrumski svod (...) Sve su zvijezde ostale kod kuće, po svojim domovima, a prelijepi je Mjesec odvratio lice od Zemlje (...) Ako se netko našao pokraj mora, primijetio je da valovi ne udaraju o obalu, a ako je hodao pustinjom, pijesak mu nije škripao pod nogama. Sve se skamenilo i zastalo samo da ne uznemiri svetu noć. Ni trava se nije usudila rasti, a ni rosa nije mogla pasti, čak ni cvijeće nije smjelo izdisati svoj miomiris« (str. 11). Autorica završava ovu priču riječima, pred kojima moraju ustuknuti i takvi ovozemaljski silnici i moćnici kao što je bio i rimski car August, nakon živahnog i jednostavnog dijaloga: »Sljedećeg je dana August strogo zabranio narodu da mu podigne hram na Kapitoliju. Umjesto toga dade podići svetište novorođenom božanskom djetetu i nazove ga Nebeskim žrtvenikom«, *Ara Coeli* (str. 17).

Potom slijede priče: *Zdenac mudraca*, *Dječarac iz Betlehema*, *Bijeg u Egipat*, *U Nazaretu*, *U hramu*, *Rubac*

svete Veronike, Crvendać, Gospod Bog i sveti Petar, Sveti plamen. Na kraju je pogovor pod naslovom *Selma Lagerlöf i njezine legende.*

Naslovi navedenih priča nedvojbeno pokazuju da je u njima riječ o Isusu Kristu, njegovu rođenju i ostalim pojedinostima u svezi s Isusovim životom, napisano (ispričano) jednostavno i sugestivno, ali u skladu s učenjem Katoličke crkve o Isusu Kristu Bogu i čovjeku. Ove će priče obogatiti spoznaje koje učenici usvajaju na satima vjeronauka — u vjeronaučnoj nastavi.

Knjige kao što je *Legende o Kristu*, mogu mnogo pomoći u duhovnom odgoju hrvatske mladeži i mladeži općenito. Ovakvo štivo ima golemu odgojnu vrijednost. Iskazivanjem vjerskih sadržaja umjetničkim (književnim) izričajem mladim se čitateljima otvaraju duhovna obzorja utemeljena na ljepoti, plemenitosti, dobroti i ljubavi. A sve te vrijednosti pomažu u duhovnom odrastanju i suprotstavljanju izopačenostima suvremenoga svijeta. Stoga zaslužuje pohvalu izdavač, prevoditelj i svi koji su pridonijeli i uložili mnogo mara da se pojavi u nas knjiga *Legende o Kristu* glasovite švedske spisateljice, a po zvanju učiteljice.

Posebnu pohvalu zaslužuje prevoditelj zato što je u prevodenju sa švedskoga jezika vodio brigu o drevnom hrvatskom jeziku, jer rabi hrvatske riječi koje su hrvatski karadžićevci proglašavali provincijalizmima. O tom ne govorim detaljnije zato što to zahtijeva detaljniji osvrt i potkrjepljenje primjerima.

Ilustracije se u knjizi također odlikuju izrazitim likovnim kvalitetama i funkcionalno se podudaraju s tekstem priča. Ilustrator je naime pronicavo oživio i likovnim govorom čitatelju približio piščevu poruku.

Književnica Selma Lagerlöf (švedski Anderson) i namijenila je u prvom redu svoju knjigu djeci i mladeži, ali mnogo toga u njoj mogu naučiti i odrasli, posebice za rad sa svojom djecom u duhovnom odgoju. Odgojitelji—učitelji (nastavnici i profesori) isto tako saznat će mnogo o najvećem *Učitelju*, odnosno *Učitelju* svih učitelja u povijesti čovječanstva — Isusu Kristu. Stoga smo uvjereni da će se svatko tko pročita knjigu *Legende o Kristu* sâm uvjeriti u ono o čemu smo govorili, a oni koji je još nisu pročitali, da će je što prije pročitati.

Iz knjige se mogu aktualizirati mnoge situacije i poruke. Radi ilustracije navodimo samo jedan ulomak iz priče *Rubac svete Veronike*: »No pritom svrne pogledom na dvorište i ponovno opazi kako je prepunjeno ljudima.

Nalazili su se tamo ljudi iz cijeloga svijeta ranjeni u ratovima. Došli su osakaćenih tijela, otknutih udova i otvorenih rana iz kojih je tekla krv tako da je njome bilo natopljeno cijelo dvorište.

A između njih gurali su se i svi ljudi ovoga svijeta koji su na bojištima izgubili svoje najdraže. Bilo je tu djece bez očeva koja su tugovala za svojim hraniteljima, mladih žena koje su dozivale svoje mrtve muževe i starih koji su uzdisali za svojim sinovima.

Oni koji su bili sasvim naprijed gurali su se prema vratima, na koja kao i prije dođe vratar i otvori ih. Zatim upita sve ranjene u sukobima i bitkama: — Što tražite u ovoj kući? A oni odgovoriše: — Tražimo velikog proroka iz Nazareta koji će zabraniti ratove i bitke i donijeti mir na Zemlju. Tražimo onoga koji će koplje pretvoriti u kose, a mačeve u noževe za obrezivanje loze« (str. 107–108).

Vjerujem da se u citiranom tekstu prepoznaje i dio naše zbilje koja je zasićena ljudskim stradanjima i tragedijom velikih razmjera. U književnoj poruci Selme Lagerlöf dozivlje se mir, rad i radost koju donosi »veliki prorok iz Nazareta«.

Selma Lagerlöf može se svrstati među najistaknutije europske pripovjedače. Iako njezino pripovijedanje ima tradicionalne značajke poput drevnih legendi, ona nije manje privlačna i aktualna od pripovjedača modernoga ustroja.

Njezin topli realizam i lirski impresionizam privlače i zanose mladoga i odrasloga čitatelja. Posebno se ističe kršćanski duh koji čitatelja uzdiže do neslućene ljepote i radosti. Zbog svih spomenutih vrijednosti ove knjige preporučujemo je mladim i odraslim čitateljima i čvrsto vjerujemo da će biti zahvalni književnici, prevoditelju, ilustratoru i izdavaču za duhovne darove koje im nude.

Ivan Sović

Vlado ANDRILOVIĆ, *Veliki hrast*
»Privlačica«, Privlaka

Veliki hrast Vlade Andrilovića mogli bismo nazvati romanom rijekom, obiteljskim romanom, genealoškim romanom, romanom vremena i prostora, epopejom, kronikom ili panoramom. Naime prikazujući karaktere iz nekoliko generacija šokačke obitelji Tisić, autor analizira uzroke rasapa starih slavonskih obiteljskih zadruga i političke prilike u Vinkovcima i okolici, zahvaćajući razdoblje od konca 17. st. do tridesetih godina 20. st. U svjetskoj književnosti brojni su primjeri takvih romana (Mann, Galsworthy, Zola, Gorki, Saltikov-Ščedrin, Martin du Gard). U hrvatskoj književnosti M. Krleža ostvario je u svom ciklusu o

Glembajevima obiteljsku, vremensku i genealošku koncepciju kojom povezuje dramske i novelističke fragmente, ali i romani takvog tipa manje su učestali.

Andrilovićev roman ima značaj kulturnopovijesnog dokumenta, jer oslikavajući Vinkovce i okolicu prikazuje tradiciju slavonskog sela, običaje, svjetonazore, vjerovanja, legende, ali i mnoge nedaće toga bogatog kraja, uzrokovane u prvom redu političkim prilikama jer je to područje priključeno Vojnoj krajini. Andrilović vrlo dojmljivo prikazuje zamršenu problematiku ambijenta Vojne krajine na kojem su se prelamale društvene i političke podvojenosti. Stanovnik toga kraja bio je ujedno i vojnik i seljak. Kao početak širokog razmatranja vrlo složenih društveno-političkih prilika autor bira trenutak kad u velikoj zadrugi obitelji Tisić dolazi do podjele. Uvjet postojanja zadruge bilo je načelo nedjeljivosti najstarijeg zajedničkog imutka, djedovine. Pravilo je bilo da se djedovina, koja prelazi sa starijih naraštaja na mlade, ne smije prodati niti na bilo koji način otuđiti. Odjednom na zahtjev jednog od Tisića zadruga biva podijeljena među braćom. »Nikada nikome dotad Komanda nije dopustila diobu zadruge.« Ta dioba nagovijestila je dezintegraciju stare, hierarhijski sazidane seljačke obitelji. Do kraja 18. i 19. st. pojedini članovi obitelji Tisić još uvijek sanjare o uspostavi snažne i velike zadruge dok je 20. st. donijelo konačan i definitivni rasap. Roman završava smrću posljednjeg Tisića »koji se rodio da bude carev soldat i kojemu su u čast ispalili sto i jednu pušku«. Tisići koji ostaju nisu više niti vojnici, niti seljaci, raspršili su se izvan Slavonije, a nekima se zameo trag u tuđini. Budući da je to knjiga o jednoj obitelji, nema središnjeg junaka. Svi